Piotr Wisz

NOWICJAT SALETYŃSKI W RZESZOWIE (1947-1951)

Wstęp

We wrześniu 1902 r. do Krakowa przybyli pierwsi misjonarze saletyńscy. Czterech Szwajcarów miało uczyć się języka polskiego z racji przyszłej pracy wśród Polaków mieszkających w USA. Wkrótce w Puźnikach w archidiecezji lwowskiej saletyni założyli pierwszy dom zakonny, dając podwaliny pod stałą fundację w Polsce. Z czasem objęli nowe placówki, zaangażowali się w wiele różnorodnych przedsięwzięć duszpasterskich i utworzyli w 1934 r. prowincję[1]. Na początku kandydaci do stanu zakonnego z Polski wyjeżdżali do nowicjatu saletyńskiego za granicę, głównie do Suzy w północnych Włoszech, gdzie we wspólnym nowicjacie formowano wszystkich nowicjuszy z różnych prowincji i regionów zgromadzenia[2]. Wybuch pierwszej wojny światowej pokrzyżował polskim kandydatom drogę do nowicjatu na ziemi włoskiej. W 1916 r. z konieczności – wskutek działań wojennych żaden z polskich postulantów z racji przynależności państwowej nie mógł wyjechać do Włoch – utworzono nowicjat w Dębowcu. Przeszedł on do historii jako „nowicjat prowizoryczny czasu wojny”[3]. Po zakończeniu

[1] O początkach Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce piszą między innymi: P. Jamioł, *Dzieje sanktuarium Matki Bożej Saletyńskiej w Dębowcu w latach 1910-1996*, Kraków 2002, s. 79-112; J. Lis, *Początki Saletynów w Polsce*, „Studia Saletyńskie”, nr 1/2000, s. 90-97.

[2] Archiwum Generalne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzymie (AZSR), sygn. XV, L. Beaup, *Notes de Noviciat La Salette 1902-1924*; tamże, sygn. XIX-A-s, *Statistiques Novices 1860-1934*; P. Wisz, *Formacja duchowa i intelektualna Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce do 1972 roku*, Kraków 2003, s. 19-22.

[3] Archiwum Prowincjalne Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Krakowie (APSK), *Protokoły profesji zakonnej Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce 1915-1925*; P. Wisz, *Formacja...*, s. 24-25.

działań wojennych kandydaci z Polski znów wyjeżdżali do nowicjatu do Włoch. W 1924 r. w Dębowcu zainaugurował działalność stały nowicjat saletyński dla kandydatów z Polski. W ten sposób dokonał się przełom, formacja nowicjacka polskiego zakonnika spoczęła w rękach mistrza z polskiej fundacji. Od 1929 r. saletyni formowali nowicjuszy w Hurku koło Przemyśla. Nowicjat saletyński w Hurku działał do wybuchu drugiej wojny światowej[4].

Dzieje nowicjatu saletyńskiego w Rzeszowie

W czasie II wojny światowej saletyńska instytucja nowicjatu nie funkcjonowała w Polsce. Już w 1946 r. Małe Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette wychowało pierwszych absolwentów legitymujących się ukończeniem Prywatnego Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnego Stowarzyszenia „Oświata na wsi", mieszczącego się w klasztorze dębowieckim[5]. Niestety, żaden z nich nie wstąpił wówczas do nowicjatu. Nie wiemy, czy małoseminarzyści nie wyrazili zgody, czy też saletyni nie mogli z jakichś względów ponownie otworzyć nowicjatu i wyjść naprzeciw aspiracjom chłopców. W czerwcu 1947 r. sześciu kolejnych małoseminarzystów (Paweł Brożyna, Stanisław Machowski, Tadeusz Piękoś, Wojciech Przystaś, Adolf Wojtunik, Marian Wojtunik) zdało maturę państwową w dębowieckiej szkole i zadeklarowało chęć zostania zakonnikami[6]. Rada prowincjalna na posiedzeniu w Dębowcu 24 VI 1947 r. podjęła decyzję o erygowaniu w domu zakonnym w Rzeszowie instytucji nowicja-

[4] Archiwum Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu (ASD), *Registre du Noviciat de Pologne* (KNP), t. 1:1924-1990; tamże, *Księga profesji zakonnej w Dębowcu,* t. 1:1930-2003; P. Jamioł, *Dzieje sanktuarium...*, s. 241-244; P. Wisz, *Formacja...*, s. 26-30; R. Wojtunik, *Dzieje Polskiej Prowincji Zgromadzenia XX. Misjonarzy Saletynów*, Zakopane 1972, s. 52-56 (mps w APSK).

[5] W 1946 r. maturę państwową w Dębowcu zdali następujący małoseminarzyści saletyńscy: Jan Bolek z Załęża, Mikołaj Adam Chłopek z Załęża, Marian Klimkiewicz z Cieklina, Alfred Mastej z Dębowca, Władysław Stój z Dębowca, Stanisław Wygonik z Załęża. APSK, *Katalog główny ocen klasy pierwszej i drugiej Liceum Małego Seminarium Misyjnego Księży Saletynów w Dębowcu za rok 1945/1946*; tamże, *Wykazy ocen Małego Seminarium Misyjnego Księży Saletynów w Dębowcu i Rzeszowie z lat 1945-1950*; Archiwum Liceum Ogólnokształcącego im. Króla S. Leszczyńskiego w Jaśle (ALOJ), *Katalog główny Gimnazjum i Liceum w Dębowcu 1945/1946*; P. Wisz, *Małe Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce (1906-1952)*, Tarnów 1998, s. 222-232 (mps w Archiwum PAT w Krakowie).

[6] APSK, *Wykazy ocen Małego Seminarium Misyjnego Księży Saletynów w Dębowcu i Rzeszowie z lat 1945-1950*; ALOJ, *Katalog główny Gimnazjum i Liceum w Dębowcu 1946/1947*; tamże, *Katalog ocen Gimnazjum i Liceum w Dębowcu 1946/1947*; P. Wisz, *Małe Seminarium...*, s. 222-232.

tu. Zamierzano w myśl powyższej uchwały powierzyć obowiązki mistrza ks. Franciszkowi Czarnikowi, obowiązki socjusza ks. Władysławowi Baranowi, zaś funkcję spowiednika nowicjuszy ks. Stanisławowi Zawiszy. Wkrótce, 31 VII 1947 r., dokonano korekt co do składu przełożonych nowicjatu. Mistrzowi ks. F. Czarnikowi do pomocy w charakterze socjusza przydzielono ks. Tadeusza Bąka, anulując wcześniejsze nominacje księży W. Barana i S. Zawiszy[7]. Działania przełożonych prowincji polskiej zyskały poparcie rady generalnej zgromadzenia. W wyniku podjętych przez nią starań Stolica Apostolska dekretem Kongregacji do Spraw Zakonnych z 30 VII 1947 r. zezwoliła saletynom na otwarcie nowicjatu w domu zakonnym w Rzeszowie[8].

Po wojnie, w 1947 r., spośród placówek saletyńskich jedynie Rzeszów spełniał warunki niezbędne do prawidłowej formacji nowicjackiej. W klasztorze w Dębowcu w tym czasie nie było miejsca dla nowicjatu, ponieważ oprócz stałych mieszkańców: księży, braci zakonnych i sióstr, którzy zaangażowani byli w różne formy pracy duszpasterskiej, znajdowało się Małe Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette i działała wcześniej wspomniana szkoła średnia, która kształciła ponad dwustu uczniów i uczennic[9]. Prowizorycznie wyremontowany ze zgliszczy wojennych saletyński dom zakonny w Rzeszowie usytuowany był na obrzeżach miasta, dysponował odpowiednim zapleczem lokalowo-socjalnym po przedwojennym sierocińcu oraz kaplicą. Placówka ta nie była obciążona większymi zobowiązaniami duszpasterskimi, mogła więc zapewnić spokój, ciszę, niezbędne warunki do wzrostu intelektualno-duchowego i w konsekwencji weryfikacji życiowych planów nowicjuszy[10].

Pierwszy powojenny nowicjat z siedmioma kandydatami do życia zakonnego – dołączył do wspomnianej szóstki po zakończeniu służby woj-

---

[7] Ks. W. Baran został dyrektorem Małego Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Dębowcu, zaś ks. S. Zawisza dyrektorem rezydencji i administratorem ekspozytury w Hurku. APSK, *Księga uchwał rady prowincjalnej* (KURP), t. 1:1926-1966, uchw. z: 24 VI 1947 r., 31 VII 1947 r.

[8] APSK, *Dekret Kongregacji do Spraw Zakonnych zezwalający Misjonarzom Saletynom na otwarcie nowicjatu w Rzeszowie (№ 6525/47 Proc. IV/414)*, Rzym 30 VII 1947 r.

[9] APSK, *Dokumenty Gimnazjum i Liceum Stowarzyszenia „Oświata na Wsi" w Dębowcu*; P. Jamioł, *Dzieje sanktuarium...*, s. 237; R. Wojtunik, *Dzieje...*, s. 89-95.

[10] *Na naszych placówkach*, „Posłaniec Matki Boskiej Saletyńskiej" („PMBS"), R. 27:1947, nr 1, s. 19-20. Parafia Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie kanonicznie została erygowana 14 I 1949 r. przez ordynariusza przemyskiego obrządku łacińskiego bpa Franciszka Bardę. P. Jamioł, *Schematyzm prowincji Matki Bożej Królowej Polski Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La* Salette, Kraków 2002, s. 29; W. Pasiut, *50 lat Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, Rzeszów 2000, s. 14.

skowej, w trakcie której kontynuował kształcenie w zakresie szkoły średniej zwieńczone zadaniem matury, Franciszek Danioł, małoseminarzysta dębowiecki z lat 1937-1939 – rozpoczął działalność 14 VIII 1947 r. Poprzedziły go ośmiodniowe rekolekcje wygłoszone przez redemptorystę, który też przemawiał w czasie obłóczyn[11]. Po rocznej formacji wszyscy nowicjusze 15 VIII 1948 r. złożyli pierwszą profesję[12]. Kolejny nowicjat z czteroma kandydatami na braci zakonnych (Michał Cwenar, Albin Litwińczuk, Paweł Nawalaniec, Władysław Władyczak) prowadził ks. F. Czarnik z socjuszem ks. Edwardem Mokrzyckim. Postulanci rozpoczęli nowicjat 5 XI 1948 r.[13] Nie wszyscy dotrwali do końca formacji. Nowicjusza P. Nawalańca wydalono 1 VI 1949 r., zaś wcześniej, 27 V 1949 r., wystąpił W. Władyczak[14]. Nowicjusze W. Cwenar i A. Litwińczuk pierwszą profesję zakonną złożyli 6 XI 1949 r.[15] Nowicjat roku 1949/1950 formalnie się nie rozpoczął. Powołany do formacji absolwent Małego Seminarium Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Rzeszowie, Stanisław Zwierzyński, nie podjął wyzwania, zaś z siedmiu kandydatów na braci trzech (Władysław Gurgul, Antoni Nosal i Stanisław Potempa) odbywało jedynie postulat w Rzeszowie pod okiem mistrza ks. F. Czarnika i nowego socjusza ks. S. Łacha[16]. Z tych postulantów tylko W. Gurgul wytrwał w postanowieniu i rozpoczął nowicjat w 1950 r. wraz z trzema małoseminarzystami (Edward Moskal, Józef Mituś, Edward Witusik), kandydatami na księży, legitymującymi się maturą państwową i jednym kandydatem na brata zakonnego, Sewerynem Nawaro[17]. Formacja nowicjacka rozpoczęła się 10 VII 1950 r. Kandydat na brata zakonnego

[11] APSK, KURP, t. 1:1926-1966, uchw. z: 24 VI 1947 r., 31 VII 1947 r.; tamże, *Karty personalne*: F. Danioł, P. Brożyna S. Machowski, T. Piękoś, W. Przystaś, A. Wojtunik, M. Wojtunik; *Pokłosie saletyńskie*, „PMBS", R. 27:1947, nr 11, s. 25; R. Wojtunik, *Dzieje...*, s. 127.

[12] APSK, *Księga profesji zakonnych saletynów* (KPZS), t. 1:1925-1951, s. 18; *Z domu nowicjackiego w Rzeszowie*, „PMBS", R. 28:1948, nr 10, s. 362-368; F. Danioł, *Pierwsi nowicjusze i księża w Polskiej Prowincji Misjonarzy Saletynów po drugiej wojnie światowej*, „PMBS-USA", R. 66:1990, nr 2, s. 23-27.

[13] APSK, KURP, t. 1:1926-1966, uchw. z: 9 VII 1948 r., 28 VIII 1948 r.; tamże, *Karta personalna E. Mokrzycki*.

[14] APSK, *Karty personalne*: P. Nawalaniec, W. Władyczak.

[15] APSK, KPZS, t. 1:1925-1951, s. 19.

[16] APSK, *Domowa książka meldunkowa Zgromadzenia XX. Saletynów w Dębowcu przy ul. Klasztornej 223*, t. 1:1931-1962; P. Wisz, *Formacja...*, s. 263.

[17] APSK, KURP, t. 1:1926-1966, uchw. z: 5 VI 1950 r. i 15 VI 1951 r.; tamże, *Karta personalna S. Nawaro*; ASD, KNP, t. 1:1924-1990, s. 35.

S. Nawaro nie został dopuszczony do złożenia pierwszej profesji zakonnej[18]. Czterech pozostałych 11 VII 1951 r. złożyło na ręce prowincjała, ks. Augusta Gauthier pierwszą profesję, kończąc tym aktem kilkuletnią historię nowicjatu saletyńskiego w Rzeszowie[19].

Podstawy prawne

Prawne podwaliny pod działalność saletyńskich instytucji formacyjnych dawały kanony *Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.* i *Konstytucje Zgromadzenia Misjonarzy Matki Boskiej Saletyńskiej*. Prawo kanoniczne z 1917 r. zapisem „dom nowicjatu powinien być założony stosownie do konstytucji" (kan. 554 §1) uznawało jako nadrzędne rozwiązanie ustawodawcy zakonnego. Prawo saletyńskie nakładało na przełożonych zakonnych obowiązek uzyskania zgody Stolicy Apostolskiej na otwarcie nowicjatu[20]. Wymogu tego przestrzegano w zgromadzeniu już przed 1917 r., o czym świadczy między innymi akt erygowania tymczasowego nowicjatu dębowieckiego z 1916 r.[21]

Po utworzeniu polskiej prowincji w 1934 r. decyzje o erygowaniu domu nowicjackiego, obsadzie funkcji mistrza, socjusza i spowiedników w domu formacyjnym, przyjmowaniu do postulatu i nowicjatu, dopuszczaniu nowicjuszy do złożenia pierwszej profesji oraz zatwierdzaniu regulaminów poszczególnych domów nowicjackich należały do polskiego prowincjała, który informując o nich generała i jego radę uzyskiwał formalną akceptację swoich postanowień[22].

Podstawy materialne

Niezbędne fundusze na rzecz funkcjonowania saletyńskich dzieł formacyjnych pochodziły głównie z kasy zakonnej, dochodów placówek forma-

[18] APSK, *Karta personalna S. Nawaro*; tamże, KURP, t. 1:1926-1966, uchw. z 15 VI 1951 r.

[19] APSK, KPZS, t. 1:1925-1951, s. 19; *Karty personalne*: J. Mituś, E. Moskal, E. Witusik.

[20] *Konstytucje Zgromadzenia Misjonarzy Matki Boskiej Saletyńskiej*, Dębowiec 1940, s. 75, p. 512.

[21] APSK, *Dekret Kongregacji do Spraw Zakonnych zezwalający Misjonarzom Saletynom na otwarcie nowicjatu w Dębowcu (№ 2676/16)*, Rzym 13 VII 1916 r.

[22] *Konstytucje...*, s. 91, p. 609-610; APSK, KURP, t. 1:1926-1966.

cyjnych (intencje mszalne) i dobrowolnych ofiar wiernych. Ci ostatni wspomagali saletyńskie instytucje formacyjne poprzez ofiary składane na rzecz „Związku Mszalnego Matki Boskiej Saletyńskiej". Od 1948 r. datki te, z wszystkich placówek prowadzonych przez saletynów w Polsce, przekazywano instytucjom formacyjnym[23]. Już w sierpniu 1945 r. rada prowincjalna poleciła „wszystkim domom prowincji uiszczać na rzecz instytucji formacyjnych opłaty ustalone przez przełożonego prowincji"[24]. W sierpniu 1948 r. ponowiono wcześniejsze rozporządzenie, precyzując niektóre punkty. Ustalono, że opłaty na rzecz domów formacyjnych wynosić miały „połowę domowych przychodów" i uiszczanie ich dotyczyło siedmiu placówek saletyńskich (Kobylanka, Trzebinia, Lubrza, Trzcianka Lubuska, Kuźnica Czarnkowska, Świebodzin, Sobieszewo). Ponadto wyżej wymienione domy miały odprawić w ciągu miesiąca po dziesięć Mszy św. na rzecz urzędu prowincjalnego, z czego większość kwot prowincjał przekazywał na dzieła formacyjne[25]. Po utworzeniu w 1949 r. grupy rekolekcyjno-misyjnej dochód uzyskany tą drogą przez zakonnika, który przynależał do wspólnoty w Dębowcu, Krakowie lub Rzeszowie, zostawał do dyspozycji placówki. Z innych placówek dwie trzecie funduszy, uzyskanych drogą głoszenia rekolekcji i misji, przekazywano do kasy prowincjalnej. Fundusze uzyskane tą drogą przeznaczano głównie na działalność saletyńskich instytucji formacyjnych[26].

Gmach, będący po drugiej wojnie światowej siedzibą nowicjatu saletyńskiego w Rzeszowie, zawdzięcza swoje powstanie prałatowi ks. Julianowi Łukaszkiewiczowi (1857-1937)[27]. Z okazji pięćdziesięciolecia swojego kapłaństwa zakupił on 8 IX 1931 r. przy ulicy Dąbrowskiego 59 dwumorgową parcelę, z zamiarem wybudowania sierocińca i zakładu wychowawczego dla biednych dzieci z Rzeszowa i okolic. Część przedsięwzięcia fundator zrealizował. W 1935 r. stanął budynek w surowym stanie, jednak świadomość

[23] Przy zapisie do „Związku Mszalnego Matki Boskiej Saletyńskiej", który założono 8 XII 1920 r. składano niewielką kwotę pieniędzy. Miała ona wspomóc finanse saletyńskich instytucji kształcących przyszłych misjonarzy, zaś ofiarodawca w zamian miał udział w 120 Mszach św. rocznie po wieczne czasy. P. Jamioł, *Dzieje sanktuarium...*, s. 475.

[24] APSK, KURP, t. 1:1926-1966, uchw. z 30 VIII 1945 r.

[25] Tamże, uchw. z 28 VIII 1948 r.

[26] Tamże, uchw. z 25 VII 1949 r.

[27] Biogramy ks. J. Łukaszkiewicza znajdują się w: S. Poręba, *Łukaszkiewicz Julian Antoni*, PSB, t. 18, s. 553-554; M. Jarosińska, *Cmentarz Pobiciński w Rzeszowie*, Rzeszów 1992, s. 22-23; Archiwum Państwowe w Rzeszowie, *Zespół Akt Archiwum ks. Juliana Łukaszkiewicza z lat 1856-1939*, sygn. 14, *Helena Zadnarska – Życiorys ks. Juliana Łukaszkiewicza.*

zbliżającej się śmierci, przekreślającej finalizację dzieła, zmusiła ks. J. Łukaszkiewicza do zwrócenia się o pomoc do księży saletynów. Polska prowincja saletyńska, reprezentowana przez prowincjała ks. Michała Kolbucha, przejęła 11 II 1936 r. notarialnie jako darowiznę budynek pokryty blachą cynkową, zobowiązując się dokończyć budowę i prowadzić zakład wychowawczy zgodnie z wolą ks. J. Łukaszkiewicza[28]. Wybuch drugiej wojny światowej położył kres saletyńskiemu dziełu wychowawczemu w Rzeszowie. W latach 1940-1944 budynek, z wyjątkiem kaplicy, w której można było prowadzić czynności liturgiczne służył niemieckiemu okupantowi, ale księża saletyni musieli zamieszkać w prywatnych kwaterach. W trakcie kilkudniowych walk o Rzeszów, prowadzonych na przełomie lipca i sierpnia 1944 r., budynek z kaplicą poważnie ucierpiał, głównie od wybuchów pocisków artyleryjskich[29]. Końcem 1945 r., z subwencji państwowej wysokości 40000 zł, naprawiono dach i następnie z własnych funduszy w 1946 r. odremontowano piętro i część parteru[30]. W 1951 r. powiększono kaplicę o przestrzeń zajmowaną dotychczas przez pokoje znajdujące się po drugiej stronie korytarza, naprzeciwko kaplicy i o sam korytarz. W tym celu wyburzono ściany wewnętrzne kaplicy i pokoi, a strop wzmocniono filarami. Dzięki tej przebudowie, trwającej od kwietnia do czerwca 1951 r., powierzchnia kaplicy zwiększyła się o dwie trzecie i stała się kwadratem o boku 16 m i powierzchni 256 metrów kwadratowych[31].

---

[28] Archiwum parafii MBS w Rzeszowie (Apar Rzeszów-Saletyni), *Kronika parafii MBS w Rzeszowie – Złota Książka Dobroczyńców Zakładu Wychowawczego dla chłopców i sierocińca św. Antoniego w Rzeszowie* (Kr.KRz), t. 1:1936-2004; A. Motyka, *Życie religijne w Rzeszowie w okresie międzywojennym (1918-1939)*, Lublin-Rzeszów 2000, s. 71-72.

[29] R. Wojtunik, *Dzieje...*, s. 127; P. Jamioł, *Historia parafii Matki Bożej Saletyńskiej w Rzeszowie*, „Unitas", nr 4/1997, s. 15-17. Ks. F. Czarnik tak opisuje zniszczenia wojenne: „Budynek zakładu był straszliwie zniszczony. Dach zerwany na powierzchni kilkunastu metrów, skutkiem czego woda lała się przez sufity, rynny spadowe zerwane, więc mury zamokły na wylot, wszystkie szyby wybite, wszystkie dosłownie drzwi i wielka ilość kwater okiennych uległy zniszczeniu, więc różne męty plądrowały budynek, rozbierając piece, wyciągając przewody elektryczne, kradnąc pozostałe kwatery. Wobec tych zniszczeń byłem bezsilny, bo w zakładzie nie można było zamieszkać". Archiwum Archidiecezjalne w Przemyślu (AAP), sygn. 41/2, Teczka: *Dębowiec–Parafia II, Pismo ks. Franciszka Czarnika MS do Kurii Biskupiej ob. łac. w Przemyślu w sprawie oskarżenia go przez prokuratora Sądu Okręgowego w Rzeszowie*, Rzeszów 10 XII 1946 r.

[30] AAP, sygn. 41/2, Teczka: *Dębowiec-Parafia II, Pismo ks. Franciszka Czarnika MS do Kurii Biskupiej ob. łac. w Przemyślu w sprawie oskarżenia go przez prokuratora Sądu Okręgowego w Rzeszowie*, Rzeszów 10 XII 1946 r.; APSK, *Kronika Zgromadzenia Misjonarzy Matki Bożej z La Salette w Polsce* (Kr.ZSP), t. 2:1902-1952, s. 199.

[31] R. Wojtunik, *Dzieje...*, s. 129.

W 1951 r. na piętrze w budynku zakonnym w Rzeszowie znajdowało się piętnaście pomieszczeń. Oprócz dwóch pokoi dla braci zakonnych, pokoju gościnnego, dwóch pokoi dla księży, dokumenty wymieniają między innymi dwie sypialnie małoseminarzystów, sypialnie nowicjuszów, pokój małoseminarzystów, pokój rekreacyjny i dwa pomieszczenia przeznaczone na klasopracownie, określone w dokumentach jako uczelnie. Parter zajmowało osiem pomieszczeń, między innymi kancelaria parafialna, pokoje proboszcza, ekonoma, dyrektora studium, brata kościelnego i kaplica. Nowicjusze i małoseminarzyści mieszkali na piętrze. W suterenach zlokalizowana była jedna klasopracownia, kuchnia, jadalnia, „magazyn kościelny", magazyn żywnościowy – spiżarnia, pralnia i ubikacje. Znajdował się też pokój dla kucharek. Poszczególne pomieszczenia dobrze były wyposażone w niezbędny sprzęt[32]. Do 1952 r. w domu zakonnym w Rzeszowie znajdowały się dwie biblioteki. Z obydwu mogli korzystać nowicjusze. W bibliotece uczniowskiej skatalogowanych było sto dziewięćdziesiąt osiem pozycji książkowych, głównie z zakresu literatury polskiej i obcej. Biblioteka domowa w 1952 r. liczyła trzysta książek, przeważnie o tematyce teologicznej, duszpasterskiej oraz saletyńskiej[33].

Mistrz nowicjatu

Największy wpływ na wychowanie i formację nowicjuszy saletyńskich wywierał mistrz nowicjatu. W myśl prawa saletyńskiego miał nim być wyłącznie zakonnik będący kapłanem o ślubach wieczystych (co najmniej trzydzieści pięć lat życia i dziesięć lat profesji zakonnej), posiadający określone walory umysłowe, nieskazitelną moralność, duchowość przesiąkniętą

[32] AAP, sygn. 41/2, Teczka: *Dębowiec – Parafia II, Protokół przejęcia części budynku domu zakonnego w Rzeszowie przez władze państwowe*, Rzeszów 3 VII 1952 r.; tamże, *Pismo proboszcza ks. Tadeusza Ptaka do Ministerstwa Gospodarki Komunalnej Departament Publicznej Gospodarki Lokalami w sprawie zwrotu części budynku zakonnego w Rzeszowie (L.dz. 48/57)*, Rzeszów 21 VI 1957 r.; APSK, Teczka: *Rzeszów do 1988, Spis inwentarza budynku zakonnego Księży Saletynów w Rzeszowie przed likwidacją Scholastykatu w 1952 r.*

[33] APSK, Teczka: *Rzeszów do 1988, Wykaz książek będących własnością Księży Misjonarzy Saletynów w Rzeszowie, które zostały zajęte przez ekipę WRN w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VII 1952 r.; tamże, *Spis rzeczy zabranych przy likwidacji Scholastykatu Księży Misjonarzy Saletynów w Rzeszowie w dniu 3 VII 1952 r.*; tamże, *Protokół z przejęcia parafii Matki Boskiej Saletyńskiej w Rzeszowie przez ks. Tadeusza Ptaka MS od ks. Wincentego Bugiela MS*, Rzeszów 11 IX 1952 r.; Apar. Rzeszów – Saletyni, Kr.KRz, t. 1:1936-2004.

charyzmą zgromadzenia i cechy dobrego wychowawcy[34]. Wymogi *Konstytucji* spełniał ks. Franciszek Czarnik[35]. W chwili nominacji miał trzydzieści osiem lat i dziewiętnaście lat od złożenia profesji zakonnej, zaś w kontekście zaangażowania pedagogiczno-wychowawczego i potencjału intelektualnego mówiono o nim: „wspaniały ksiądz i dobry kolega, charakter bardzo miły i towarzyski a głowa mądra (...) powinni mu kazać przełożeni robić z pięć doktoratów a nie marnować go na parafiach”[36].

Mistrz F. Czarnik posiadał wyłączne prawo i obowiązek troski o kształcenie i formację nowicjuszy. Jedynymi osobami, które mogły ingerować w sposób i metody prowadzenia nowicjatu oraz dokonać korekt i przed którymi składał sprawozdania, był prowincjał i jego rada[37]. Mistrz F. Czarnik miał ułatwiony z nimi kontakt, ponieważ wchodził w skład rady prowincjalnej, więc na bieżąco informował o problemach w funkcjonowaniu nowicjatu i postępach poszczególnych nowicjuszy. Także pełnienie obowiązków przełożonego domu zakonnego w Rzeszowie znacznie uprościło ks. F. Czarnikowi przeprowadzenie wiele formalnych procedur zakonnych, głównie związanych z wydalaniem nowicjuszy i niezbędnymi konsultacjami ze wspólnotą domową w trakcie redagowania opinii o nowicjuszu. Przy pełnieniu jednocześnie kilku tak odpowiedzialnych funkcji nasuwa się pytanie o jakość pracy mistrza nowicjatu. Z dokumentów wizytacyjnych oraz relacji byłych nowicjuszy wynika, że dzięki swojej gorliwości i zaangażowaniu socjuszy ks. F. Czarnik podołał wyzwaniom bez uszczerbku dla pracy formacyjnej w nowicjacie[38].

Jako mistrz rzeszowskiego nowicjatu między innymi przygotował regulamin nowicjatu, prowadził większość wykładów i konferencji dla nowicjuszy, ustalał ich rozkład i treść, wydawał pisemną opinię o nowicjuszu

---

[34] *Konstytucje...*, s. 94-95, p. 624-627.

[35] Ks. Franciszek Czarnik (1909-1952) ur. 1 X 1909 r. w Nowej Wsi Czudeckiej; profesja zakonna 8 X 1928 r. w Dębowcu; prezbiterat 24 VI 1934 r. w Przemyślu; 1934-1935 pomoc duszpasterska w Dębowcu; 1935-1937 katecheta w Stanisławowie; 1937-1940 misjonarz i redaktor „PMBS” w Dębowcu; 1940-1942 misjonarz i wikariusz w Czudcu; 1942-1943 przełożony w Kobylance; Rzeszów: 1943-1952 przełożony, 1946-1950 asystent prowincjalny, 1947-1951 mistrz nowicjatu, 1949-1952 proboszcz, 1950-1952 wikariusz prowincjalny, 1946-1952 sekretarz prowincjalny; zm. 15 VIII 1952 r. w Rzeszowie. APSK, *Karta personalna F. Czarnika*; P. Wisz, *Formacja...*, s. 162-163.

[36] APSK, Kr.ZSP, t. 2:1902-1952, s. 115.

[37] *Konstytucje...*, s. 95, p 628.

[38] APSK, Teczka: *Wizytacje Prowincjalne*, t. 1:1935-1986; Zbiory Prywatne Piotra Wisza (ZPPW), *Relacje ustne*: ks. Józefa Mitusia (spisana w Rzeszowie 1 VIII 2001 r.), ks. Adolfa Wojtunika (spisana w Dębowcu 20 VII 2001 r.).

w połowie nowicjatu i przed pierwszą profesją po wcześniejszych konsultacjach z profesami, kontrolował korespondencję nowicjusza, prowadził księgi nowicjackie, raz w miesiącu rozmawiał z każdym ze swoich podopiecznych, udzielając mu rad i wskazówek. Miał także duży wpływ na przebieg rekolekcji (zakres głoszonych nauk, treść rozmyślania) w nowicjacie[39].

Ocena działalności ks. F. Czarnika nie nastręcza najmniejszych problemów. Dobrze wprowadził swoich nowicjuszy w arkana życia zakonnego, pokazując im wielkość powołania saletyńskiego, ich rolę i miejsce w zgromadzeniu. Do swoich podopiecznych docierał nie poprzez upomnienia i szafowanie karami, ale przede wszystkim poprzez przykład własnego życia i posiadany autorytet. Swą konsekwencją i gorliwością dał przykład nowicjuszom, jak żyć ideałami Pięknej Pani i kochać Kościół Chrystusowy, za co ci są mu wdzięczni[40].

Socjusz

Mistrzowi nowicjatu mógł, jeśli tak uznali przełożeni prowincji, pomagać w pracy formacyjnej socjusz. W Rzeszowie funkcje tą pełniło trzech kapłanów: Tadeusz Bąk (1947-1948)[41], Stanisław Łach (1949-1950)[42] i Ed-

[39] APSK, *Opinie o nowicjuszach Misjonarzy Matki Bożej z La Salette*; tamże, Teczka: *Prawo Zwyczajowe Wspólnot Saletyńskich (1947-1976), Regulamin nowicjatu w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VI 1948 r.; *Konstytucje...*, s. 95, s. 628-634.

[40] P. Wisz, *Formacja...*, s. 97; Ks. J. Mituś swojego mistrza określił w słowach: „Był dla nas mądrym i dobrym przewodnikiem. Jego dobroć łagodziła wszelkie trudności związane z początkami życia zakonnego". J. Mituś, *Jubileusz 50-lecia ślubów zakonnych*, „Unitas", nr 3/2001, s. 8.

[41] Ks. Tadeusz Bąk: ur. 1 IV 1914 r. w Kłaju; profesja zakonna 2 VII 1933 r. w Hurku; prezbiterat 25 VI 1939 r. w Przemyślu; 1939-1946 wikariusz w Kłaju; 1946-1947 wikariusz parafii MBS w Ostrowcu Świętokrzyskim; Rzeszów: 1947-1948 I radny i socjusz nowicjatu, 1948-1949 wikariusz i dyrektor Małego Seminarium; Kraków ul. Wiślna: 1949-1964 rektor klerykatu w Krakowie, 1955-1964 przełożony, 1954-1958 i 1959-1964 asystent prowincjalny, 1954-1958 i 1960-1968 sekretarz prowincjalny, 1964-1970 ekonom domowy, 1964-1970 wikariusz prowincjalny, 1964-1970 ekonom prowincjalny; 1970-1973 przełożony w Krakowie przy ul. Koszalińskiej 12 i wikariusz parafii św. Józefa w Krakowie; 1973 (VIII-XI) przełożony i proboszcz w Łętowem; 1973-1982 misjonarz i rezydent w Trzciance Lubuskiej; zm. 23 XI 1982 r. w Trzciance Lubuskiej. P. Wisz, *Formacja...*, s. 155-156.

[42] Ks. Stanisław Łach: ur. 3 IV 1914 r. w Odrzykoniu; profesja zakonna 2 VII 1933 r. w Hurku; prezbiterat 25 VI 1939 r. w Przemyślu. Placówki i urzędy: 1938-1939 prefekt Małego Seminarium w Dębowcu, 1939-1943 wikariusz w Odrzykoniu i w Jedliczu; 1943-1947 wikariusz i katecheta w Kobylance, 1947-1949 wikariusz i katecheta w Trzciance; 1949-1950

ward Mokrzycki (1948-1949, 1950-1951)[43]. Według *Konstytucji* saletyńskich socjuszem mógł zostać kapłan po ślubach wieczystych, mający co najmniej trzydzieści lat życia i pięć lat profesji zakonnej[44]. Wyżej wymienieni spełniali te wymagania. Do głównych zadań socjuszy w Rzeszowie należało głoszenie części konferencji w ciągu tygodnia w nowicjacie, udział w przechadzkach z formowanymi i egzekwowanie przestrzegania przez nowicjuszy poszczególnych punktów regulaminu dnia w nowicjacie. W czasie nieobecności mistrza – ks. F. Czarnik pełnił jeszcze inne funkcje i często na kilka dni musiał opuszczać dom nowicjatu – socjusze saletyńscy kierowali nowicjatem. Po powrocie przełożonego zdawali sprawozdanie z funkcjonowania nowicjatu. Nie mógł jednak socjusz nic zmienić w zwyczajach, zajęciach i ćwiczeniach nowicjatu bez zgody mistrza. Był zawsze z nowicjuszami podczas odmawiania brewiarza i wspólnej rekreacji, chyba, że zastępował go mistrz[45]. Nie mogli socjusze rzeszowscy narzekać na brak zajęć. Ks. T. Bąk był ponadto monitorem i pierwszym radnym, ks. S. Łach ekonomem i wikariuszem, a ks. E. Mokrzycki pierwszym radnym i katechetą, zaś podczas drugiego pobytu ekonomem, katechetą, wikariuszem i drugim radnym.

---

wikariusz; ekonom i socjusz nowicjatu w Rzeszowie; 1950-1952 wikariusz parafii św. Teresy od Dzieciątka Jezus w Warszawie; 1952-1958 ekonom prowincjalny; 1952-1961 przełożony i proboszcz w Kobylance; 1961-1962 rezydent i misjonarz w Zakopanem; 1962-1965 przełożony i proboszcz w Kobylance; 1965-1966 pomoc duszpasterska w Trzciance; 1966-1967 rektor kościoła św. Norberta w Krakowie; 1967-1968 przełożony i proboszcz w Kobylance; 1968-1971 rezydent w Kobylance; 1971-1973 ekonom w Krakowie przy ul. Wiślnej 11; 1973-1975 dyrektor kancelarii apostolskiej w Dębowcu; 1975-1976 pomoc duszpasterska w Zwięczycy; 1976-1980 rezydent w Krakowie przy ul. Wiślnej 11; 1980-1981 rezydent w parafii w Dębowcu; zmarł 2 VI 1981 r. w Jaśle. APSK, *Karta personalna S. Łacha*; A. Hamielec, *Śp. Ks. Stanisław Łach MS 1914-1981*, „Unitas", nr 50:1981, s. 100-104; P. Wisz, *Formacja...*, s. 176-177.

[43] Ks. Edward Mokrzycki: ur. 2 X 1912 r. w Januszkowicach; profesja zakonna 2 VII 1933 r. w Hurku; prezbiterat 25 VI 1939 r. w Przemyślu; 1939-1943 wikariusz w Kobylance; 1943-1946 wikariusz i katecheta w Stanisławowie; 1946-1947 wikariusz w Januszkowicach; 1947-1948 dyrektor rezydencji w Hurku; 1948-1949 socjusz i katecheta w Rzeszowie; 1949-1950 misjonarz w Dębowcu; 1950-1952 wikariusz, ekonom i socjusz (1950-1951) w Rzeszowie; 1952-1953 misjonarz w Resku; 1953-1956 wikariusz i katecheta w Białej; 1956 inkardynowany do administratury apostolskiej w Gorzowie; 1956-1984 proboszcz w Siecieminiu; zm. 18 III 1984 r. w Siecieminiu. APSK, *Karta personalna Edwarda Mokrzyckiego*; *Schematyzm diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej 1998*, Koszalin 1998, s. 362-363; P. Wisz, *Formacja...*, s. 178-179.

[44] *Konstytucje...*, s. 96, p. 635.

[45] Tamże, p. 636.

Spowiednicy

Nowicjusze saletyńscy, a także pozostali członkowie wspólnoty zakonnej w Rzeszowie, mogli w ramach sakramentu pokuty korzystać ze spowiedników zwyczajnych, zwanych też stałymi (spowiadających ciągle i Regularnie), nadzwyczajnych (spowiadających przynajmniej cztery razy w roku) oraz, jeśli była taka potrzeba, z posługi każdego kapłana, który posiadał ważną jurysdykcję. Przepisy zakonne sugerowały, by nowicjusz korzystał z posługi jednego spowiednika, który stałby się jego stałym kierownikiem duchowym sumienia[46]. Wybór spowiedników zwyczajnych należał wyłącznie do prowincjała i jego rady[47]. Lista saletyńskich spowiedników nowicjuszy w Rzeszowie jest łatwa do odtworzenia. Nowicjat rzeszowski, po odrzuceniu z przyczyn formalnych mistrza i socjusza, mogli spowiadać następujący księża saletyni: Wincenty Bugiel (1949-1951), Michał Cymbor (III-VIII 1948) i Roman Wojtunik (1949-1951)[48]. Oprócz saletyńskich spowiedników zwyczajnych, którzy mieszkali w domu formacyjnym, prowincjał prosił kilku innych spowiedników zwyczajnych spoza zgromadzenia, zatwierdzonych przez miejscowego ordynariusza. Funkcję spowiednika w nowicjacie rzeszowskim pełnił jeden z ojców bernardynów rzeszowskiego klasztoru[49]. Nie znamy jego nazwiska, nie wiemy, czy ojcowie się zmieniali, czy też jeden z nich przez cztery lata posługiwał saletynom.

---

[46] *Ogólne przepisy zwyczajowe Zgromadzenia Misjonarzy Matki Boskiej Saletyńskiej*, Dębowiec 1940, s. 32-33, p. 180; *Konstytucje...*, s. 15-16, p. 83-84.

[47] *Konstytucje...*, s. 31, p. 201; APSK, KURP, t. 1:1926-1966, t. 2:1967-1980.

[48] APSK, KURP, t. 1:1926-1966; tamże, *Karty personalne*: W. Bugiel, M. Cymbor, R. Wojtunik; Apar. Rzeszów-Saletyni, Kr.KRz, t. 1:1936-2004.

[49] W klasztorze bernardyńskim w Rzeszowie w latach 1947-1951 przebywali następujący zakonnicy: Basara Józef Korneliusz (ur. 1884 r.), Bochenek Jan Jeremiasz (ur. 1884 r.), Hałdys Mieczysław Euzebiusz (ur. 1910 r.), Hermann Feliks Faustyn (ur. 1887 r.), Łaba Andrzej Jukundin (ur. 1914 r.), Majkut Franciszek Mansvet (ur. 1877 r.), Rudolf Kazimierz Emanuel (ur. 1889 r.), Sobiecki Kajetan Salwator (ur. 1906 r.) i Wawrzaszek Jakub Bernard (ur. 1878 r.). Z ich grona wywodził się lub wywodzili spowiednicy nowicjatu saletyńskiego. Archiwum Prowincjalne Bernardynów w Krakowie, sygn. XII-a-4, *Kronika klasztoru OO. Bernardynów w Rzeszowie (1922-1957)*; tamże, sygn. XII-b-5, *Akta klasztoru OO. Berenardynów w Rzeszowie (1949-1960)*; *Schematismus Ordinis FF. Minorum S.P.N. Francisci (vulgo PP. Bernardinorum)*, Cracoviae 1947; *Schematismus Ordinis FF. Minorum S.P.N. Francisci Almae Proviniae Immaculatae Conceptionis B.M.V. (vulgo PP. Bernardinorum) in Polonia*, Calvariae 1955.

Nowicjusze

Nowicjat saletyński w Rzeszowie działał przez cztery lata. Status nowicjusza przysługiwał dziesięciu kandydatom do życia zakonnego – kapłańskiego i sześciu do życia brackiego. Wszyscy zamierzający zostać kapłanami oraz trzech braćmi zakonnymi złożyli pierwszą profesję zakonną. Ponadto w nowicjacie rzeszowskim formowano czterech postulantów, w tym trzech do życia zakonnego.

Wiek nowicjuszy rzeszowskich zmierzających do kapłaństwa był zróżnicowany. Najmłodszym w momencie obłóczyn był osiemnastoletni E. Witusik, dziewiętnaście lat miał J. Mituś, dwadzieścia E. Moskal. Rozpoczęli oni formację w 1950 r. Nowicjusze z 1947 r. byli bardziej posunięci w latach. Spowodowane to było brakiem możliwości kształcenia w czasie II wojny światowej. Dwadzieścia dwa lata liczył T. Piękoś, o rok starszy od niego był F. Danioł, po dwadzieścia cztery lata miała pozostała piątka (P. Brożyna, S. Machowski, W. Przystaś, A. Wojtunik, M. Wojtunik). Jeszcze wyraźniej zarysowały się dysproporcje wiekowe w przypadku nowicjuszy zmierzających do życia zakonnego brackiego. Najmłodszy w ich gronie, W. Władyczak, liczył dwadzieścia lat, dwaj – W. Gurgul i A. Litwińczuk – mieli po dwadzieścia jeden lat, pozostali ponad trzydzieści lat (trzydzieści trzy – M. Cwenar, trzydzieści pięć – S. Nawaro, trzydzieści osiem – P. Nawalaniec).

Pod względem pochodzenia geograficznego nowicjat w Rzeszowie zdominowali kandydaci z diecezji przemyskiej. Ze zmierzających do kapłaństwa tylko dwóch, F. Danioł z Bratucic (dekanat uściecki) i J. Mituś z Kobylanki (dekanat gorlicki), należało do diecezji tarnowskiej, pozostali – P. Brożyna z Siedlisk, E. Witusik z Załęża koło Jasła, M. Wojtunik z Majscowej (dekanat żmigrodzki), S. Machowski z Babicy, E. Moskal z Żarnowej, T. Piękoś z Cieszyny i W. Przystaś z Pstrągówki (dekanat strzyżowski) i A. Wojtunik z Palikówki (dekanat rzeszowski) – należeli do diecezji przemyskiej. Przewaga diecezji przemyskiej nie jest tak druzgocąca w przypadku kandydatów na braci zakonnych. Należała do niej połowa nowicjuszy do stanu brackiego: W. Cwenar z Korzeńca koło Birczy, W. Władyczak z Boguszówki (dekanat birczański) i S. Nawaro z Rzeszowa (dekanat rzeszowski). Dwóch nowicjuszy: W. Gurgul z miejscowości Stronie i P. Nawalaniec z Przyszowej wywodziło się z diecezji tarnowskiej (dekanat limanowski), zaś ostatni, A. Litwińczuk z Hołówek Wielkich, z archidiecezji wileńskiej.

Pod względem struktur administracji państwowej F. Danioł należał do powiatu bocheńskiego w województwie krakowskim, pozostali nowicjusze

zmierzający do kapłaństwa po trzech do powiatu jasielskiego (P. Brożyna, E. Witusik, M. Wojtunik) i rzeszowskiego (S. Machowski, E. Moskal, A. Wojtunik), dwóch do krośnieńskiego (T. Piękoś, W. Przystaś) i J. Mituś (powiat gorlicki) w województwie rzeszowskim.

Kandydaci do życia brackiego wywodzili się z trzech województw. Najwięcej, trzech: W. Władyczak i M. Cwenar (powiat przemyski) oraz S. Nawaro (powiat rzeszowski) mieszkało w województwie rzeszowskim, dwóch – W. Gurgul i P. Nawalaniec (powiat limanowski) w krakowskim, zaś A. Litwińczuk pochodził z województwa białostockiego (powiat białostocki).

Formacja i wychowanie w nowicjacie

Przepisy *Konstytucji* podawały ogólny zarys dnia formacji intelektualno-duchowej w nowicjacie. Mówiły o ćwiczeniach duchowych codziennych, tygodniowych, miesięcznych i rocznych. Wspominały o pracy na rzecz klasztoru, urzędach i zależności od przepisów miejscowej wspólnoty domowej, jeśli nowicjat nie był samodzielną placówką zgromadzenia. W ramach powyższych wytycznych przełożeni nowicjatu konstruowali rozkłady dni formacji. Zanim weszły w życie, musiały uzyskać aprobatę władz prowincji[50].

Regulamin domu nowicjackiego w Rzeszowie, autorstwa mistrza ks. F. Czarnika, uzyskał formalną aprobatę rady generalnej zgromadzenia 3 XI 1948 r. Obowiązywał w nowicjacie rzeszowskim do lipca 1951 r. Wraz *Prawem Zwyczajowym Domu Rzeszowskiego* (władze polskiej prowincji zatwierdziły oba dokumenty 3 VI 1948 r.), stanowił całość przepisów regulujących życie zakonne tej placówki[51]. Już na wstępie regulamin rzeszowski podkreślał, że nowicjat odnośnie do wstawania, modlitw porannych i wieczornych, rachunku sumienia południowego i przed udaniem się na spoczynek, posiłków i spoczynku, podlegał ogólnym przepisom domowym. Dzień powszedni, niedzielny i świąteczny nowicjusza rzeszowskiego obrazuje poniższa tabela.

---

[50] *Konstytucje...*, s. 12-16, p. 54-89; *Ogólne przepisy zwyczajowe...*, s. 12-15, p. 35-68, ASD, sygn. 89, *Prawo zwyczajowe nowicjatu*.

[51] APSK, Teczka: PZWS (1947-1976), *Prawo zwyczajowe Domu Rzeszowskiego*, Rzeszów 3 VI 1948 r.; tamże, *Regulamin Nowicjatu w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VI 1948 r.

Tabela 1: Rozkład dnia w nowicjacie saletyńskim w Rzeszowie w latach 1947-1951

Dzień powszedni	Niedziela i święta
5.15 – wstawanie, poranna toaleta 5.45 – modlitwy poranne 6.00 – półgodzinne rozmyślanie 6.30 – Msza św., godzinki, część różańca 8.00 – śniadanie, rekreacja 8.30 – półgodzinne rozmyślanie, pisemne streszczenie rozmyślania 9.15 – konferencja o Piśmie św. 10.00 – Nawiedzenie Najśw. Sakramentu, część różańca 10.30 – czytanie duchowne 11.15 – nauka (poniedziałek – liturgika, wtorek – lekcja o grzeczności, czwartek – zajęcia z katechizmu, sobota – śpiew) 12.15 – południowy rachunek sumienia 12.30 – obiad, rekreacja 14.15 – (wtorek, środa, piątek) nieszpory, praca 14.15 – (sobota) praca, nieszpory 15.30 – (wtorek, środa, piątek, sobota) konferencja o życiu duchownym 16.00 – podwieczorek w milczeniu, rekreacja 16.30 – (wtorek, środa, piątek, sobota) – Nawiedzenie NMP 16.45 – (wtorek, środa, piątek, sobota) – matutinum i laudes, studium 16.30 – (pn, czw, i dni wolne) - nieszpory, Nawiedzenie NMP, matutinum i laudes, studium 18.15 – konferencja o *Konstytucji* 19.00 – kolacja, rekreacja 20.30 – modlitwy wieczorne, część różańca, rachunek sumienia, toaleta wieczorna, spoczynek	6.00 – wstawanie, poranna toaleta 6.30 – modlitwy poranne 6.00 – półgodzinne rozmyślanie 6.45 – Msza św., półgodzinne rozmyślanie, godzinki 8.30 – śniadanie, rekreacja 10.00 – Nawiedzenie Najśw. Sakramentu, część różańca, rekreacja 10.30 – czytanie duchowne 11.00 – (niedziela) czytanie *O Naśladowaniu Jezusa Chrystusa* i upomnienie braterskie 11.00 – (święta) studium 11.30 – półgodzinne rozmyślanie, pisemne streszczenie rozmyślania, studium 12.30 – południowy rachunek sumienia 12.45 – obiad, czas wolny 16.00 – podwieczorek w milczeniu, rekreacja 16.30 – nieszpory, matutinum i laudes, studium 19.00 – kolacja, rekreacja 20.30 – modlitwy wieczorne, część różańca, rachunek sumienia, toaleta wieczorna, spoczynek

Źródło: APSK, Teczka: PZWS (1947-1976), *Regulamin Nowicjatu w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VI 1948 r.

Ponadto nowicjusze rzeszowscy mogli grać na fisharmonii we wtorki, środy, piątki i soboty przed nieszporami oraz w czasie prac ręcznych, zaś w pozostałe dni tygodnia w godz. 14.00-16.00. Co dwa tygodnie, w ramach kulpy, publicznie wyjawiali swoje błędy i niedociągnięcia. Raz w miesiącu każdy nowicjusz udawał się do mistrza na rozmowę. Obowiązywały ich ośmiodniowe rekolekcje na początku i końcu nowicjatu i czterodniowe w połowie formacji[52].

Przepisy regulujące dyscyplinę w nowicjacie obejmowały zachowanie się wychowanków saletyńskich podczas zajęć dydaktycznych, w studium, w jadalni, w sypialni oraz dotyczyły wykonywania urzędów. Do obowiązków nowicjuszy, oprócz uczenia się i przestrzegania wytycznych regulaminu, należało utrzymanie porządku na terenie domu formacyjnego, zwłaszcza w pomieszczeniach szkolno-dydaktycznych i pomieszczeniach mieszkalnych. Służyły temu urzędy i prace ręczne. Wzór i zachętę przy wykonywaniu tych zajęć formowani mieli czerpać z postawy Jezusa i Maryi[53].

Do najważniejszych urzędów nowicjatu rzeszowskiego należały: zakrystianin, regulaminator, infirmer, bibliotekarz, bieliźniarz, posługujący w jadalni i sprzątający. Zmiany pierwszych pięciu urzędów następowały zwykle dwa razy w roku, pozostałych częściej[54].

Ponadto mistrz mianował jednego spośród nowicjuszy opiekunem pozostałych – starszym nowicjatu. On między innymi rozpoczynał modlitwy przed i po ćwiczeniach, układał harmonogram służenia do Mszy św. oraz rozkład innych dyżurów, udzielał pozwolenia na absencję w studium w czasie nauki prywatnej, także jemu spóźniający się pod nieobecność mistrza winien usprawiedliwić się. Reprezentował oficjalnie nowicjat na forum wspólnoty domowej, między innymi to on w imieniu współbraci składał życzenia imieninowe przełożonym domu i nowicjatu. Mistrzowi przedstawiał ogólnie potrzeby nowicjatu, a w razie wątpliwości prosił go o wskazówki, których powinien w swoim postępowaniu się trzymać[55]. Funkcję starszego nowicjatu pełnili F. Danioł i J. Mituś[56].

---

[52] APSK, Teczka: PZWS (1947-1976), *Regulamin Nowicjatu w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VI 1948 r.

[53] *Przewodnik apostolików MB Saletyńskiej do użytku prowincji M. Boskiej Saletyńskiej*, Dębowiec 1936, s. 35-36, p. 152-153.

[54] APSK, Teczka: PZWS (1947-1976), *Regulamin Nowicjatu w Rzeszowie*, Rzeszów 3 VI 1948 r.; *Konstytucje...*, s. 106-108, p. 701-719.

[55] P. Wisz, *Formacja...*, s. 343.

[56] ZPPW, *Relacje ustne*: ks. Józef Mituś, ks. A. Wojtunik.

Zakończenie

W 1950 r. Kuratorium Okręgu Szkolnego w Rzeszowie zamknęło Prywatną Samorządową Szkołę Ogólnokształcącą typu Licealnego mieszczącą się w klasztorze dębowieckim, do której uczęszczali małosemianarzyści saletyńscy[57]. Z małoseminarzystów najstarszych klas zlikwidowanego liceum, za zgodą władz kościelnych, saletyni utworzyli nowicjat w klasztorze dębowieckim[58]. Po raz pierwszy zatem w dziejach polskiej prowincji saletynów w jednym roku w dwóch miejscach jednocześnie formowano nowicjuszy. W Rzeszowie formację przechodzili nowicjusze z maturą państwową i kandydaci do stanu brackiego, zaś w Dębowcu małoseminarzyści z rozwiązanego liceum. W 1951 r. władze prowincji musiały zdecydować o miejscu formacji kolejnych nowicjuszy. Wybrano klasztor dębowiecki, ze względu na bazą lokalową (do saletynów wróciły budynki, w których działała szkoła średnia) oraz charakter domu zakonnego (sanktuarium maryjne). Wybór ten był jednoznaczny z zaniechaniem działalności nowicjatu w Rzeszowie[59].

Jakość formacji instytucji rzeszowskiej najlepiej zweryfikował upływający czas. Z dziesięciu nowicjuszy zmierzających do kapłaństwa ośmiu zrealizowało swoje plany. Odgrywali oni w przyszłości dużą rolę w życiu prowincji. Kierowali parafiami i wspólnotami saletyńskich domów zakonnych, angażowani byli w pracę wychowawczą w instytucjach formacyjnych (nowicjat i klerykat), dwóch (F. Danioł i J. Mituś) zostało prowincjałami. Niestety, tylu dobrych słów nie możemy powiedzieć o braciach zakonnych. Po kilku latach życia zakonnego odeszli oni ze zgromadzenia. Skoro w archiwaliach i nielicznych wzmiankach, głównie o charakterze przyczynkarskim, nie ma krytycznych uwag i wynikom statystycznych zależności niewiele też można zarzucić, pamiętając jednocześnie, że zakonnicy związani z rzeszowską nowicjatem dobrze zapisali się w dziejach polskiej prowincji to podsumowując, pozostaje jedynie, wyrazić się z uznaniem zarówno o nowicjuszach i ich przełożonym jak i o samej saletyńskiej instytucji w Rzeszowie.

---

[57] P. Jamioł, *Dzieje Sanktuarium...*, s. 238; P. Wisz, *Małe Seminarium...*, s. 42.

[58] APSK, KURP t. 1:1926-1966, uchw. z: 13 VII 1950 r., 24 VII 1950 r., 4 IX 1950 r.; ASD, KNP, t. 1:1924-1990, s. 35-37; P. Wisz, *Formacja...*, s. 31.

[59] APSK, KURP t. 1:1926-1966, uchw. z: 13 VII 1951 r.; R. Wojtunik, *Dzieje...*, s. 101.

Summary

Candidates from Poland who applied for Saletinian's membership before 1924 had to travel abroad to undergo the noviciate in Suza (north of Italy). The first Polish Saletinian's noviciate was opened in Dębowiec in 1924. In 1929 this noviciate was moved to Hurko near Przemyśl and functioned there to the beginning of World War II. When the war had finished it turned out that from all Saletinians'outposts only in Rzeszów (except overpopulated Dębowiec) there were required facilities indispensable for correct spiritual development of the novices and that is why the noviciate was moved to this town. The Saletinian's formation house was located in the suburbs of Rzeszów and functioned there from 1947 to 1951. Priest Franciszek Czarnik was the master of this noviciate. Three other priests cooperated with him and as supporters helped him to achieve correct spiritual formation of the novices. These were the following people: Tadeusz Bąk (1947-1948), Stanisław Łach (1949-1950) and Edward Mokrzycki (1948-1949, 1950-1951). What is more, in Rzeszów there were well-equipped facilities so that the candidates were able to live in solitary confinement, devote their lives to solitude, contemplation and prayer. During the period of the time from 1947 to 1951 sixteen candidates to Saletinian's membership attended the noviciate in Rzeszów. Thirteen of them consecrated themselves to God by taking their first vows of religion. Most of these candidates came from Diocese of Przemyśl and Province of Rzeszów.

In 1950 the Polish educational authorities liquidated a private grammar school that was also located on the area of the Saletinian's formation house in Dębowiec. As a result, it was possible for the Saletinian's authorities to move the whole noviciate to Dębowiec again.